

У Запоріжжі в долині річки Червоної протягом кількох днів стояв молочного кольору туман. Санітарно-епідеміологічна служба області заявила про перевищення максимально допустимих концентрацій фенолу, сірководню та сірковуглецю. За висновками санепідемслужби, найвірогіднішою причиною цього стали несприятливі погодні умови, повідомляє наш власкор Леонід Сосницький

Кам'янець-Подільський отримає екологічний паспорт. Виготовити його вирішили, проаналізувавши результати докладного обстеження довкілля. На жаль, у повітрі виявлено значне перевищення гранично допустимих норм шкідливих речовин. Стан води в річці Смотрич також незадовільний, інформує наш власкор Віра Шпильова

Карпати на шляху до сталого розвитку

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО НАДРУКОВАНОГО

У підсумковому документі Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20: Майбутнє, якого ми хочемо» (Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 20—22 червня 2012 року) з новою силою підкреслено необхідність досягнення гармонії людини і природи. Висловлюється думка, що без цього виживання планети Земля та її екосистем, забезпечення необхідного балансу між економічними, соціальними та екологічними потребами нинішніх і майбутніх поколінь залишається проблематичним.

Виняткове значення гірських екосистем — постачальників води

Зроблено наголос і на тому, що в деяких країнах уже тепер права її величності Природи ставляться на перший план порівняно з правами людини, а серед інституційних рамок сталого розвитку екологічну складову винесено окремим розділом. Мало того, у схваленій Рамковій програмі дій та здійснення наступних кроків щодо впровадження стратегії сталого розвитку в різних тематичних областях та в міжсекторальних сферах розв'язанню екологічних проблем відводиться ключова роль. Це насамперед стосується водозабезпечення та санітарії, енергетики, сталого туризму, кліматичних змін, лісів, біологічного різноманіття тощо.

Окремо на Конференції визнано великі вигоди, які отримує світова спільнота для сталого розвитку від гірських районів. Зокрема, підкреслено виняткове значення гірських екосистем як основних постачальників водних ресурсів для великої частини континентів. Відзначено і той факт, що гірські екосистеми особливо вразливі перед пагубними наслідками кліматичних змін, знелісненням та деградацією лісів. Великої шкоди їм завдають зміни методів землекористування, деградації земель та стихійні лиха. У зв'язку з цим глави держав та урядів світу закликають активізувати зусилля з охорони гірських екосистем, у тому числі збереження їх біологічного різноманіття. Пролунали заклики щодо прийняття довгострокових концепцій із застосуванням всеохоплюючих підходів, які базувалися б на програмах розвитку гірських регіонів.

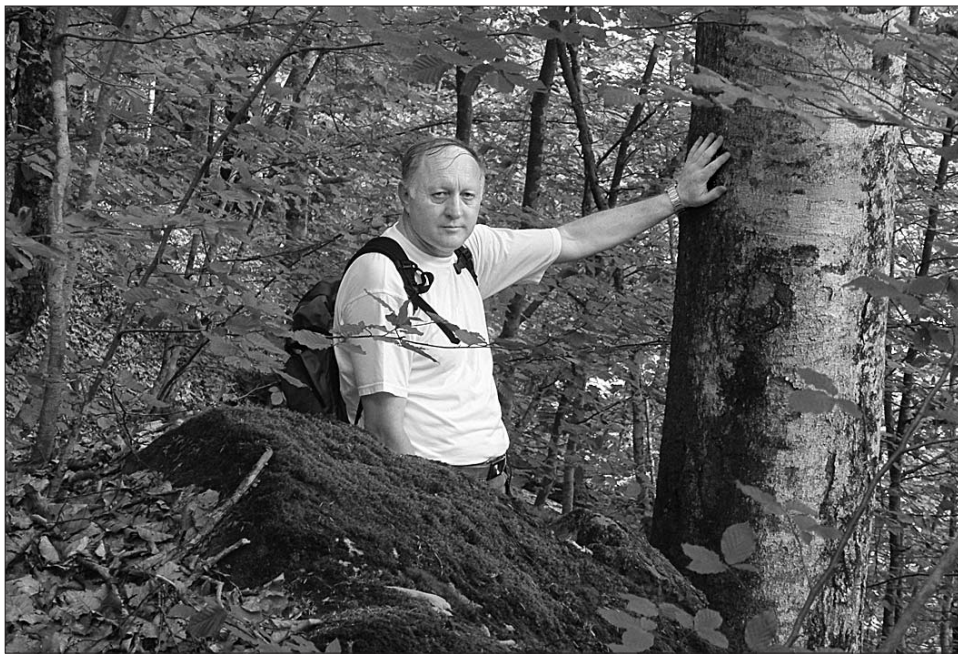
Наша країна вчергове порушила екологічної Конституції Землі

Показово, що на цій конференції Україна вчергове порушила питання Екологічної Конституції Землі. Було заявлено, що для досягнення цілей сталого розвитку Україна вважає за доцільне започаткування процесу підготовки проекту концепції Екологічної Конституції Землі та його публічного обговорення, заснування на базі ЮНЕП Світової Екологічної Організації.

Але, на жаль, незважаючи на рішення міжнародних форумів та велику кількість міжнародних нормативно-правових документів, досі в Україні не прийнято навіть концепції сталого розвитку. Надзвичайно складною залишається екологічна та соціально-економічна ситуація і в Карпатському регіоні.

За висновками Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи (Резолюція 315 (2010 р.) «Сталій розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір») для цього краю характерним є значне зменшення порівняно з недавнім минулим рівня лісистості. Через порушення тут екологічну рівнова-

гу надзвичайно високим залишається паводкова небезпека, серйозну загрозу становлять ерозія земель, скиди у водойми забруднених стоків, неорганізоване нагромадження побутових і промислових відходів. Отож розв'язати ці назрілі екологічні та соціально-економічні проблеми можливо лише шляхом прийняття Державної програми сталого розвитку Українських Карпат та інтеграції України до програми Європейського Союзу «Карпатський простір».

А загалом, на думку експертів, антропогенне та техногенне навантаження в Україні, в тому числі і в Карпатах, в декілька разів перевищують відповідні показники в розвинених країнах. Тому тут тривалість життя в 2010 році була нижча й досягала лише 69,8 року, а показники ВВП в 2011-му становили близько 60 відсотків середньосвітового рівня. Майже втричі вища енергоємність виробництва, спостерігається тенденція до збільшення обсягів лісозаготівель тощо.

Масштабна та хаотична експлуатація природних ресурсів призводить до загострення екологічної ситуації і не приносить економічного зростання, до того ж насамперед місцевим громадам. А за регіоном Українських Карпат твердо закріпилася слава лісосировинного придатку. Сотні тисяч кубічних метрів деревини, які заготовляють тут щорічно із застосуванням екологічно небезпечних технологій, вивозять за кордон кругляком або у вигляді пиломатеріалів. Такі методи лісокористування не приносять соціально-економічних вигод, а, навпаки, загострюють паводкову ситуацію, активізують ерозійні процеси, руйнують ландшафти та дорожню інфраструктуру, створюють негативний імідж для розвитку туризму тощо.

Дуже показовим у цьому контексті може служити стан лісокористування в надзвичайно паводкобезпечному верхів'ї басейну Тиси, на території депресивного Рахівського району Закарпатської області. Саме тут, незважаючи на прийняття закону України про мораторій на проведення суцільних рубок у лісах на гірських схи-

лах, спостерігається чітка тенденція до збільшення обсягів лісозаготівель. До того ж основна маса деревини заготовлюється шляхом суцільних рубок, різко знижуються показники посадок лісу. Лише на папері залишаються декларації щодо сталого лісокористування та про міжнародну лісову сертифікацію.

Хто по дрова, а хто по гроші...

Надзвичайно тривожною видається тут, попри 70-відсоткову лісистість, й проблема забезпечення місцевого населення звичайними паливними дровами. Наприклад, за розрахунками, потреба в них для людей, підприємств та організацій цього віддаленого та негазифікованого району щорічно (не рахуючи потреби в будівельних лісоматеріалах) становить близько 250 тисяч кубічних метрів (27 тисяч дво-

стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат», підписаної у Києві 22 травня 2003 року. Адже, як показує аналіз, тут також складається непроста ситуація. За останні десятиріччя спостерігається значне збільшення кількості видів рослин і тварин, яких занесено до Червоної книги України, до того ж чимала частина зникаючих видів якраз припадає на регіон Українських Карпат. У цьому контексті видається цікавим і той факт, що більшість із них, а також видів, які занесено до європейських і міжнародних червоних списків, охороняється в межах Карпатського біосферного заповідника та інших природоохоронних територій. З огляду на це, треба підвищувати роль заповідників та національних природних парків, які нині як ніколи потребують

ваджувались інноваційні підходи в наукових дослідженнях, організації моніторингу, екологічної освіти, створювався для цього необхідний потенціал, проходило вдосконалення менеджменту, реалізовувались модельні проекти, які виходили далеко за рамки тільки збереження природи і є добрими моделями для екологічно сталого способу життя.

Дорожня карта, яку треба підтримати

В Україні створено й успішно функціонують у різних природно-кліматичних зонах чотири біосферні заповідники: Карпатський, Чорноморський, Дунайський та Асканія-Нова. Усі вони роблять свій посильний внесок у впровадження в Україні стратегії сталого розвитку, служать ефективними інструментами запровадження принципів «зеленої економіки», надання екосистемних послуг, раціонального природокористування, мінімізації кліматичних змін тощо. Так, до прикладу, буюків пралісі Угольсько-Широколузанського масиву Карпатського біосферного заповідника, за даними досліджень університету штату Вермонт (США), посідають друге місце у світі серед лісів помірної зони (після дощових лісів Тихоокеанського узбережжя США) з акумуляції парникових газів. Крім того, за висновками авторів українсько-німецького проекту «Природоохоронний менеджмент Карпатського біосферного заповідника і розв'язання сучасних викликів на Закарпатті (Україна)» природні екосистеми східної частини Закарпаття становлять сьогодні європейський епіцентр дикої природи, недоторканості та функціональних лісів. Їх унікальна особливість постійно вабить дослідників, студентів, лісників та природоохоронців з усього світу. А пралісі Карпатського біосферного заповідника, які входять до складу українсько-німецького об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Буюків пралісі Карпат та давні буюкові ліси Німеччини», служать тепер еталоном в європейській лісовій екології та природоохоронній справі.

Не менш важливим є і той факт, що за ініціативи адміністрації Карпатського біосферного заповідника на Міжнародній науково-практичній конференції «Карпатський регіон і проблеми сталого розвитку» з нагоди його 30-річчя (Рахів, 13—15 жовтня 1998 року), прийнято справді історичне рішення дослідно такого змісту: «З метою створення міжнародного правового поля в галузі збереження природи та соціально-економічного розвитку країн Карпатського регіону урядами цих країн розробити і прийняти Карпатську конвенцію сталого розвитку». А в 2003 році на Київській конференції міністрів охорони довкілля Європи «Довкілля для Європи» ця ідея була реалізована шляхом підписання «Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат», яка в 2004 році ратифікована відповідним законом України.

Окрім того, за нашою ініціативою внесено до постанови Верховної Ради України від 12 вересня 2002 року «Про інформацію Кабінету Міністрів України про здійснення державної політики щодо виконання законів України «Про природно-заповідний фонд України» і «Про охорону культурної спадщини» та про дотримання по-

садовими особами вимог чинного законодавства стосовно Національного заповідника «Хортиця» й інших історико-культурних заповідників і об'єктів природно-заповідного фонду пункт щодо розробки «до 1 липня 2003 року Державної комплексної програми сталого розвитку гірських районів України». А дещо раніше, за активної участі адміністрації Карпатського біосферного заповідника, прийнято закони України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (1995 р.) та «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» (2000 р.), постанову Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо державної підтримки реалізації Комплексної програми еколого-економічного та соціального розвитку гірської Рахівщини на період 1998—2005 рр.». Крім того, в 2002 році Закарпатська обласна рада прийняла єдину в Україні «Концепцію сталого розвитку Закарпаття», а в 2012-му ухвалила спеціальне звернення до Президента України щодо сталого розвитку та благоустрою гірських населених пунктів Закарпаття, розташованих у зоні об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Буюків пралісі Карпат та давні буюкові ліси Німеччини» тощо.

На розробку, пропаганду та впровадження конкретних проектів зі сталого розвитку спрямована робота наукових підрозділів, цілої мережі еколого-освітніх та інформаційно-туристичних центрів, які створено на базі біосферного заповідника (Музей екології гір та історії природокористування Карпат, «Музей нарцису», «Центр Європи», «Високогір'я Карпат» тощо), екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати», газети «Вісник Карпатського біосферного заповідника». Цій темі присвячено майже два десятки організованих адміністрацією біосферного заповідника міжнародних науково-практичних конференцій та велика кількість реалізованих міжнародних проектів тощо.

Значний суспільний резонанс отримали сформувані нами та оприлюднені на сторінках газети «Голос України» ідеї щодо проведення в Карпатах зимової Олімпіади, створення на Закарпатті у географічному центрі Європи «Екологічного Давосу», впровадження принципів сталого лісокористування та інші.

Отож майбутнє розвитку Карпатського регіону значною мірою залежатиме і від впровадження тих розробок, які створено та апробовуються в Карпатському біосферному заповіднику. А сформовані, за нашою пропозицією, в постанові уряду України з питань розвитку гірської Рахівщини ще у 1998 році концептуальні положення про необхідність «стабілізації соціально-економічного становища в регіоні, збереження унікальних природних екосистем, освоєння потужного рекреаційного потенціалу, створення на цій основі зони екологічно зорієнтованого туристично-оздоровчого комплексу загальнодержавного значення» і сьогодні можуть служити дорожньою картою, дуже співзвучною з рішеннями Конференції ООН «Ріо+20: Майбутнє, якого ми хочемо», для розробки і прийняття Державної програми сталого розвитку Карпатського регіону.

Федір ГАМОР, доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України, директор Карпатського біосферного заповідника. Закарпатська область.

підтримки з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Особливої уваги, відповідно до цілей Севільської стратегії (1995 р.) та Мадридського плану дій (2008 р.) ЮНЕСКО, в гірських регіонах потребують проблеми розвитку біосферних заповідників (резерватів) та вдосконалення українського природоохоронного законодавства, що регламентує їх діяльність.

Біосферні резервати, які працюють з 1971 року в рамках програми «Людина і біосфера», — це природоохоронні території абсолютного нового типу, ключовою метою яких є забезпечення гармонійного розвитку людини і природи. Сама ідея біосферних резерватів, закладена в основі принципів сталого розвитку, зустрінута в усьому світі з великим ентузіазмом, і за минулі чотири десятиліття набула значних успіхів. А сьогодні біосферні резервати формують глобальну мережу модельних регіонів, де можуть бути апробовані різні способи сталого природокористування і можливості адаптуватися до мінливих екологічних, економічних та соціальних умов за участі всіх зацікавлених сторін.

Як підкреслено у Дрезденській декларації про біосферні резервати та зміни клімату, сьогодні до Всесвітньої мережі внесено понад 560 біосферних резерватів у більш як 100 країнах. Тут нагромаджено безцінний досвід, який є важливим внеском у сталый розвиток, зокрема, у напрям мінімізації кліматичних змін та адаптації до них, а також для збереження біологічного різноманіття.

Із часу створення програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та мережі біосферних резерватів впро-